

УДК 658.65 : 338.1

ВПЛИВ СТЕЙКХОЛДЕРІВ НА СУЧАСНИЙ СТАН ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Н.С. Морозюк, к.е.н.

О.В. Ніколюк, к.е.н.

Одеський державний аграрний університет, Одеса, Україна

Боротьба з голодом, як одне з першочергових завдань світової спільноти, пов'язана із забезпеченням продовольчої безпеки. Продовольча безпека є основою економічної безпеки будь-якої країни світу, причому дедалі питання продовольчої безпеки стають одними з найбільш важливими не лише для найбідніших, але й для розвинених країн.

Проблематика безпеки стосується насамперед людини та її життєдіяльності, тому значення стейкхолдерів в теперішній час досить актуально. Через велику кількість та інтенсивність загроз, притаманних сучасному світу, докорінна потреба людини – перебувати в безпеці – сьогодні у фокусі, оскільки за таких умов реалізація інших потреб, більш високого рівня, практично унеможливується.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Оцінювання продовольчої безпеки регіону неможливо здійснити, не урахувавши інтереси учасників такого оцінювання, тобто його стейкхолдерів. На етапі аналітичної фази важливо зібрати думки представників усіх стейкхолдерів.

Вітчизняними та зарубіжними науковцями проведено дослідження продовольчої безпеки держави, тоді як продовольчій безпеці регіону наразі приділено значно менше уваги. Зокрема, фрагментарно та уривчасто представлені результати вирішення сукупності завдань щодо моніторингу продовольчої безпеки регіону, виявлення загроз доступності продовольства в регіоні, організації інформаційно-аналітичного забезпечення продовольчої безпеки регіону й оцінювання його продовольчої безпеки.

Актуальністю проблематики вивчення питань стейкхолдерів, як пріоритету аграрної продовольчої політики, вказують численні теоретичні дослідження і узагальнення як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема праці П.Т. Бурдукова, О.І. Гойчук, А.В. Гордєєва, Т.І. Егорової-Гудкової, Ю.Б. Іванова, Е.В. Корнілова, О.М. Ляшенко, Г.В. Козаченко, Е.М. Сорочко, А.Б. Осканова, І.Н. Топіхи, І.Г. Ушачева, Д.В. Шахова та інших вчених-економістів, а також деякий власний досвід з досліджуваного питання.

Цілі оцінювання продовольчої безпеки регіону мають бути комплексними, тобто, з одного боку,

Морозюк Н.С., Ніколюк О.В. Вплив стейкхолдерів на сучасний стан продовольчої безпеки України.

Розглянуто систему економічної безпеки та її структурний інваріант – вплив стейкхолдерів. Система розглядається з точки зору структурно-функціонального підходу. Недоліки існуючого методологічного підходу обмежують можливості проектування до стійких кризових збурень і трансферу кризи, а також обґрунтування правильності вибору вектора інтеграції.

Ключові слова: продовольча безпека, стейкхолдери, міжнародні стандарти, виробництво, доходи, витрати

Морозюк Н.С., Ніколюк О.В. Влияние стейкхолдеров на современное состояние продовольственной безопасности Украины

Рассмотрена система экономической безопасности и ее структурный инвариант – влияние стейкхолдеров. Система рассматривается с точки зрения структурно-функционального подхода. Недостатки существующего методологического подхода ограничивают возможности проектирования к устойчивым кризисным возмущениям и трансферу кризиса, а также обоснования правильности выбора вектора интеграции.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, стейкхолдеры, международные стандарты, производство, доходы, затраты

Moroziuk N.S., Nikoliuk O.V. Influence of stakeholders on the modern state of food safety of Ukraine

The system of economic security and its structural invariant is – influence of stakeholders, is considered. The system is examined from the point of view of structural-functional approach. The lacks of existent methodological approach limit planning possibilities steady to crisis indignations and transfer of crisis system and grounds of rightness of choice of vector of integration.

Keywords: food safety, stakeholders, international standards, production, profits, expenses

мають стосуватися узгодження інтересів стейкхолдерів, протистояння загрозам та забезпечення обох попередніх процесів ресурсами відповідної кількості та якості, з іншого боку – такі цілі мають бути інтегрованими до загальних цілей забезпечення продовольчої безпеки регіону.

Реальність *цілей статті* є вимогою, яка являє собою логічне продовженням обґрунтованості цілей оцінювання продовольчої безпеки регіону, продиктованим необхідністю адекватності діяльності підприємств регіону реальним умовам.

Виклад основного матеріалу дослідження

Зростання глобалізації економіки, вихід компанії за рамки національних кордонів, що виникають у випадках порушення соціальних норм, все більше впливають на економічний стан та призвели до того, що активізувалася ще одна група зацікавлених осіб – суспільство в особі громадських та державних організацій, регулюючих органів. Як показує практика, зацікавлені особи активно впливають на успішність бізнесу. Люди та організації, що роблять вплив на проекти, називаються стейкхолдерами.

Основними стейкхолдерами підприємства є:

- інвестори, що вкладають в компанію свій капітал з певною часткою ризику з метою отримання прибутку;
- кредитори, які тимчасово надають підприємству позику в обмін на деякий заздалегідь встановлений дохід, і зацікавлені в інформації, що дозволяють їм визначити, чи будуть вчасно здійснені виплати по кредиту;
- менеджери підприємства, оскільки фінансова інформація дозволяє зробити найбільш достовірну оцінку ефективності управління підприємством;
- працівники підприємства, зацікавлені в отриманні інформації про здатність підприємства своєчасно виплачувати зарплату, виробляти пенсійні та інші виплати;
- постачальники, зацікавлені в інформації, що дозволяє їм визначити, чи будуть своєчасно виплачені належні їм суми;
- споживачі (клієнти підприємства), зацікавлені в стабільності поставок, як наслідок фінансової репутабельності підприємства;
- громадські та державні організації, оскільки від успішного функціонування підприємства залежить добробут економічної інфраструктури країни [1].

Стейкхолдер (від англ. "stakeholders") не має еквівалента ані російською, ані українською мовами, який був би представлений одним словом. Стейкхолдером вважається будь-яка особа або група осіб, що впливає на діяльність організації або відчуває на собі вплив такої діяльності. До числа стейкхолдерів можуть належати менеджери, споживачі, постачальники, місцеві громади, інвестори та ін. Існує звужене розуміння стейкхолдерів – осіб, що є причетними до діяльності певного венчурного підприємства, у такому сенсі стейкхолдери асоціюються з

депозитаріями спірного майна. Інколи існує неприпустима лінгвістична плутанина між стейкхолдерами (stakeholders) в останньому розумінні та стокхолдерами (від англ. stockholders – акціонери) як тими, хто може безпосередньо впливати на прийняття тих чи інших управлінських рішень. В основних положеннях та словнику ДСТУ ISO 9000-2001 Системи управління якістю, стейкхолдерів ототожнюють із заінтересованими (або причетними) сторонами (від англ. interested party), якими є фізичні особи або групи осіб, що можуть складатися з організації, її частини або з декількох організацій, зацікавлених в роботі або успіху організації. Відповідно до принципів корпоративного управління, під заінтересованими особами розуміються ті, хто мають легітимний інтерес до діяльності підприємства, тобто повною мірою залежать від нього або можуть впливати на його діяльність. Тому до заінтересованих осіб, у першу чергу, належать працівники (як акціонери, так і наймані), кредитори, споживачі продукції, територіальна громада, державні органи та органи місцевого самоврядування. Існує й ще більш звужене розуміння заінтересованих сторін, як тих, чий стан може змінитися внаслідок ухвалення менеджментом підприємства того чи іншого рішення та чий досвід й позицію необхідно враховувати при ухваленні таких рішень. Аналіз стейкхолдерів є першим завданням аналітичної фази оцінювання продовольчої безпеки регіону. Після того, як визначені стейкхолдери, з ними проводяться консультації для з'ясування проблем, що стоять перед ними. Для цього необхідний збір інформації про актуальне положення, можливо, за допомогою проведення дослідження, а також ряду зустрічей або використання якої-небудь іншої форми оцінки.

Після закінчення збору і обробки достатньої кількості інформації, настає час зустрічі стейкхолдерів, яка проводиться у вигляді робочої групи і має на меті подальшу ідентифікацію проблем і початок оцінювання продовольчої безпеки регіону. Метою такого аналізу, перш за все, є встановлення можливостей зіткнення інтересів стейкхолдерів. У табл. 1 розглянуто стейкхолдерів оцінювання продовольчої безпеки регіону.

Результати такого обговорення з участю стейкхолдерів слід використовувати при постановці цілей, проведенні ідентифікації допускень оцінювання продовольчої безпеки регіону [5]. Теорія стейкхолдерів стверджує, що цілі організації повинні брати до уваги різноманітні інтереси різних сторін, які будуть представляти тип неформальної коаліції. Відносна влада у розумінні стейкхолдерів проявляється при оцінці їх значення, та організації часто ранжирують стейкхолдерів по відношенню один до одного, створюючи ієрархію відносної важливості. Між стейкхолдерами також можуть існувати певні відносини, які не завжди носять кооперативний характер, але можуть бути і конкурентними.

Таблиця 1. Стейкхолдери оцінювання продовольчої безпеки регіону

Група стейкхолдерів	Інтереси стейкхолдерів	Форма підтримки	Механізм участі
Профільні регіональні органи державної влади та місцевого самоврядування	підвищення рівня продовольчої безпеки країни та її регіонів; економія коштів на імпорт сировини для харчової промисловості та готової продукції; підвищення якості сировини та готової продукції; вдосконалення практики функціонування системи державного контролю за виробництвом, імпортом та розповсюдженням продовольчої сировини та готових продуктів харчування; підвищення прозорості при імпорті генетично – модифікованої (ГМО) сировини, насіння, готової продукції.	консультації при розробці нормативних актів в умовах недосконалого законодавчого поля; доступ до процесу участі в тендерах при державних закупівлях насіння, сировини для харчової промисловості та продуктів харчування; прозорість проведення тендерів	інформація про оцінювання продовольчої безпеки регіону; залучення до розробки практичної частини актів законодавчого та адміністративного поля представників підприємств: виробників сировини; переробників сировини; надання необхідних консультацій; інформація про результати моніторингу
Підприємства АПК та харчової промисловості	підвищення рентабельності діяльності; зростання їх частки на ринку; підвищення якості вітчизняної сировини; оптимізація балансу постачання імпортової та вітчизняної сировини; вихід на зовнішні ринки готової продукції харчування	зростання інвестиційного потенціалу; підвищення інвестиційної привабливості галузей АПК; підвищення інноваційного рівня і зростання конкурентоспроможності вітчизняного АПК; консультації при розробці нових документів адміністративного поля; участь в розробці практики проведення тендерів	інформація про хід проекту; консультації з потреб у навчанні; залучення до розробки практичної частини проекту; управління поточною діяльністю; механізм забезпечення активної участі в поширенні результатів
Покупці	ефективна робота харчової промисловості в країні; нові види продукції, підвищення якості і безпеки вживання готової продукції; збереження поточних цін на готову продукцію; збереження соціальних видів продуктів; зниження долі імпортованих продуктів харчування на ринку; інформування про продукцію, що містить ГМО; підвищення рівня здоров'я населення	прояв ініціативи "знизу"; підтримка нововведень і неприйняття недоліків ("моніторинг знизу – вгору").	скарги та пропозиції покупців і їх аналіз при функціонуванні системи моніторингу і плануванні її розвитку; партнерська співпраця через механізм вивчення громадської думки
Бюджетні установи	мінімізація витрат на "критичний імпорт" за допомогою можливостей власного АПК; збільшення надходжень до бюджету від організацій-виробників сировини та готових продуктів; участь у фінансуванні майбутніх проектів розвитку АПК	зобов'язання з фінансування проектів та програм розвитку АПК; зобов'язання з соціального розвитку села	при плануванні і здійсненні фінансування – дотримання затверджених умов; надання пільг
Міністерство аграрної політики та продовольства	збільшення доходів від впровадження системи моніторингу; зростання поточних витрат; втрата контролю над ресурсами; громадська думка	консультації з планування та здійснення проектів; участь в реформуванні законодавчого оточення	консультації з планування та здійснення фінансування; інформація про поточну роботу з моніторингу

Однак, усіх стейкхолдерів можна розглядати та оцінювати як складну систему, що знаходиться в стані динамічної рівноваги з середовищем, з загрозам продовольчої безпеки яка визначається організаціями, з якими стейкхолдери мають стійкі відносини.

Аналіз проблем оцінювання продовольчої безпеки регіону дає змогу встановити причинно-наслідкові зв'язки між різноманітними проблемами. Дерево проблем є просто ієрархічним розташуванням проблем. Із заздалегідь сформульованих проблем необхідно вибрати одну як

центрально, тобто таку проблему, яка є центром всієї проблематичної ситуації. У своєму первинному виборі центральної проблеми кожна із зацікавлених сторін керуватиметься своїм власним інтересом в проекті і своїми власними проблемами. Обговорення всього спектру проблем, пропорованих як центральні, слід вести до тих пір, поки не буде визначена як центральна єдина із запропонованого для обговорення списку проблем. Тому доцільно створювати дерево проблем оцінювання продовольчої безпеки регіону у такій послідовності:

- якщо проблема є причиною, вона розміщується рівнем нижче;
- якщо проблема є слідством, вона розміщується рівнем вище;
- якщо проблема не є ні причиною, ні слідством, вона розміщується на той же самий рівень.

Основною відмінною рисою сучасного етапу розвитку концепції продовольчої безпеки стало використання дуалістичного підходу, що передбачає оцінювання як фізичної доступності продовольства для населення регіону (фізична наявність продовольства на регіональному ринку), так і економічної доступності цього продовольства (купівельну спроможність місцевого населення щодо продовольства). Такий підхід, на нашу думку, є доволі дискусійним, оскільки він не враховує тенденції сучасного розвитку суспільства, що передбачають поглиблення диференціації

доходів різних соціальних груп населення із формуванням досить значної групи незаможного населення, яке не має можливості забезпечити власну потребу в продовольстві за рахунок отримання доходів від власної економічної активності (оплата праці, прибуток від підприємництва, діяльність у межах особистих селянських господарств тощо).

Своєчасність є важливою вимогою для будь-якої з цілей оцінювання продовольчої безпеки регіону, проте передусім, зі зрозумілих причин, така вимога стосується цілей протистояння загрозам. Дотримання вимоги гнучкості здебільшого зумовлене мінливістю умов функціонування регіону в цілому, також є актуальним. Вимоги зрозумілості та прозорості можна назвати «людяними», оскільки цілі оцінювання продовольчої безпеки регіону, передусім, мають бути усвідомленими та «розчиненими у серцях» безпосередніх виконавців. Вимірність, як вимога, потребує особливого підходу до вибору показників вимірювання цілей. Такі показники мають бути і кількісними, і якісними. Як вимога до цілей оцінювання продовольчої безпеки регіону, вимірність тісно пов'язана із можливостями структуризації таких цілей, тобто типами формалізації цілей. Тому питання вибору показників вимірювання таких цілей потребує більш детального вивчення (табл. 2).

Таблиця 2. Методологічні засади забезпечення вимірності цілей оцінювання продовольчої безпеки регіону

Типи структуризації цілей	Характеристики цілей	Методологічні засади вимірності цілей
Повна формалізація	Мета може бути виміряна за допомогою виключно кількісних показників, оскільки жодну з цілей, не може бути повністю формалізовано	<i>Основні методологічні засади:</i> дослідження операцій, кваліметричний підхід <i>Рекомендовані методи:</i> математичні та статистичні моделі, аналіз рядів динаміки, лінійне, нелінійне, динамічне програмування
Часткова структуризація	Мета може бути виміряна за допомогою сполуки кількісних та якісних показників	<i>Основні методологічні засади:</i> нометричний підхід, теорія корисності <i>Рекомендовані методи:</i> контент-аналіз, методи оптимізації, причинно-наслідкове моделювання, теорія ігор, імітаційне моделювання, методи нечіткої логіки, семантичний аналіз
Неструктурованість	Мета може бути виміряна переважно за допомогою якісних показників, кількісні показники застосувати вкрай важко	<i>Основні методологічні засади:</i> логічне моделювання, системний аналіз. <i>Рекомендовані методи:</i> дескриптивний аналіз, інструментарій соціології, соціальні експерименти, евристичні методи, інтуїтивні методи

У представників даної соціальної групи (безробітні, непрацездатні, діти, студенти, люди похилого віку) обсяги і структура раціону формуються залежно від можливості отримання гарантовани державою соціальні виплати. Без існування таких виплат ці люди приречені на недоїдання і голод, а процес ідентифікації загроз

для продовольчої безпеки регіону не може претендувати на повноту і комплексність без оцінювання доступності продовольства саме для таких людей [3].

Традиційну декомпозицію індикаторів продовольчої безпеки регіону можливо вдосконалити шляхом виділення групи індикаторів соціальної

доступності продовольства. До даної групи можна віднести індикатори доступності належного харчування для найбільш вразливих (соціально незахищених) верств населення, головним джерелом доходів яких є соціальні виплати держави (пенсія, стипендія, допомога з безробіття, інші види матеріальної допомоги держави), а також коефіцієнти диференціації обсягів та вартості харчування за окремими соціальними групами. Виходячи з вибору тієї чи іншої цілі оцінювання продовольчої безпеки регіону, надалі важливим елементом дослідження слід вважати обґрунтування індикаторів такого оцінювання.

Для успішного оцінювання продовольчої безпеки регіону слід враховувати такі обмеження:

- зміна законодавства;
- внесення змін в процедуру ліцензування імпортно-експортних операцій, у тому числі і при ввезенні сировини та продукції, що містять ГМО, а також відповідного насіння;
- зміна законодавчого та адміністративного оточення, що регламентує діяльність АПК;
- зміна цін на енергоносії, та відповідно – зростання цін на вітчизняну продукцію та лобювання ввезення більш дешевої імпоротної продукції;
- відсутність або скорочення запланованого обсягу фінансування з бюджету галузей АПК та сільського господарства;

— створення урядом передумов для реалізації відповідного проекту системи моніторингу рівня продовольчої безпеки.

Висновки

Для розвитку всіх сфер галузей необхідно створити пропорційність, що має забезпечити стійкість функціонування стейкхолдерів. Гармонізації в цьому питанні можна лише досягти за допомогою організації додаткових інституційних утворень, одним з яких може бути служба моніторингу стану продовольчої безпеки як в державі, так і в розрізі регіонів.

Державне регулювання виробництва продукції є необхідною мірою захисту населення і промисловості країни, вимогою створення для покращення умов продовольчої безпеки та створення різноманітних груп стейкхолдерів.

Необхідне використовувати засоби державного контролю щодо імпорту та експорту продуктів харчування та сировини, що містять ГМО.

Комплексність оцінювання продовольчої безпеки регіону можливо забезпечити внаслідок використання індикаторів, згрупованих в такий спосіб – узагальнюючі індикатори, індикатори фізичної, економічної та соціальної доступності продовольства.

Список літератури:

1. Економічна безпека: навч. посіб. для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ / [за ред. З. С. Варналія]. – К., 2009. – 647 с.
2. Єгорова-Гудкова Т. І. Економічне зростання та проблема безпеки / Т.І. Єгорова-Гудкова, Н.С. Морозюк // Аграрний вісник Причорномор'я: зб. наук. праць Одеського державного аграрного університету. – Вип. 37. – Одеса: ОДАУ, 2007. – С. 104 – 107.
3. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монография / Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. – К.: Либра, 2003. – 280 с.
4. Комплексна програма підтримки розвитку українського села на період до 2015 року. Проект // Економіка АПК. – 2007. – № 1. – С. 3 – 49.
5. Ляшенко О. М. Основні засоби досягнення продовольчої безпеки у регіоні / О. М. Ляшенко // Вісник Східноукраїнського державного університету. – 2000. – № 4(26). – С. 161 – 164.

Надано до редакції 12.07.2014

Морозюк Наталія Сергіївна/ Nataliia S. Moroziiuk
natali225@mail.ru

Ніколюк Олена Володимирівна / Olena V. Nikoliuk
alenvn@te.net.ua

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Вплив стейкхолдерів на сучасний стан продовольчої безпеки України [Електронний ресурс] / Н.С. Морозюк, О.В. Ніколюк // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 5 (15). – С. 213-217. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/n5.html>